

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: [902/904:271.22(478)](043.2)

GUGEANU MARIANA

**VESTIMENTAȚIA LITURGICĂ A MITROPOLITULUI GAVRIIL
BĂNULESCU-BODONI ȘI NECROPOLA MĂNĂȘTIRII CĂPRIANA.
ARHEOLOGIE, CERCETARE, CONSERVARE-RESTAURARE**

SPECIALITATEA: 613.01 - ARHEOLOGIE

Rezumatul tezei de doctor în istorie

CHIȘINĂU, 2022

Teza a fost elaborată în Școala Doctorală Științe Umanistice - Departamentul Istoria Românilor, Istoria Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, din cadrul Consorțiului Național administrat de Universitatea de Stat din Moldova

Conducător științific:

Gheorghe POSTICĂ, profesor universitar, doctor habilitat

Comisia de îndrumare:

Aurel ZANOCI – conferențiar universitar, doctor în istorie, Catedra Arheologie și Istorie Antică / Departamentul Istoria Românilor, Istorie Universală și Arheologie, Universitatea de Stat din Moldova

Ion TENTIUC – conferențiar universitar, doctor în istorie, Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Chișinău

Maria GEBA – doctor în chimie, cercetător științific I, șefa Centrului de Cercetare și Restaurare-Conservare a Patrimoniului Cultural al Complexului Național Muzeal “Moldova” Iași (România)

Comisia de doctorat:

Ion EREMIA, profesor universitar, doctor habilitat în istorie la Departamentul Istoria Românilor, Istoria Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova – președinte al comisiei

Andrei COROBCEAN, doctor în istorie, cercetător științific superior la Laboratorul Cercetări Științifice Tracologie al Universității de Stat din Moldova – secretar al comisiei.

Gheorghe POSTICĂ, profesor universitar, doctor habilitat în istorie, cercetător științific principal la Institutul de Istorie al Ministerului Educației și Cercetării – conducător științific

Laura TROȘAN, doctor în istorie, expert restaurator textile IA la Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Cluj-Napoca (România) – membru al comisiei

Eugen SAVA, doctor habilitat în istorie, director general al Muzeului Național de Istorie a Moldovei, Chișinău – referent.

Maria GEBA, doctor în chimie, cercetător științific I, șefa Centrului de Cercetare și Restaurare-Conservare a Patrimoniului Cultural al Complexului Național Muzeal “Moldova” Iași (România) - referent

Viorica VASILACHE, doctor în chimie, cercetător științific II la Institutul de Cercetări Interdisciplinare al Universității “Al. I. Cuza” Iași (România) – referent

Susținerea va avea loc pe 20 mai 2022, ora 13.00, str. Alexei Mateevici 60, bloc central, aud. 550, Chișinău, Republica Moldova.

Rezumatul și teza de doctor pot fi consultate la Biblioteca Universității de Stat din Moldova (str. Mihail Kogălniceanu 65/1, Chișinău, Republica Moldova) și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Referatul a fost expediat la 13 aprilie 2022

Secretar științific: _____
Conducător științific: _____
Autoare: _____

Conf. univ. Dr. Andrei Corobcean
Prof. univ. Dr. hab. Gheorghe Postică
Mariana Gugeanu

© Gugeanu Mariana, 2022

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL DE BAZĂ AL TEZEI.....	8
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	22
BIBLIOGRAFIE	26
ANNOTATION	32
АННОТАЦИЯ	33

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate. Printre metodele de investigare, de aducere la lumină și de punere în valoare a mărturiilor trecutului societății omenești, cercetările arheologice reprezintă un domeniu specific, de o însemnătate deosebită, capabil să pună în evidență aspecte deosebit de semnificative ale istoriei civilizației umane. Cercetările arheologice restituie prezentului mărturii istorice semnificative, inclusiv artefacte realizate prin diferite tehnici textile. Din categoria artefactelor arheologice, textilele reprezintă obiectele cele mai sensibile la acțiunea factorilor degradativi, culminând cu dispariția acestora, în cazul în care nu sunt luate măsuri de salvare imediat după excavarea din mediul arheologic. Piese textile arheologice sunt deosebit de complexe atât din punctul de vedere al diversității materialelor componente, cât și al gradului avansat de degradare. Salvagardarea unui astfel de patrimoniu cultural mobil constituie o preocupare permanentă a specialiștilor, în special a celor care își desfășoară activitatea în domeniul conservării și restaurării patrimoniului cultural mobil.

Conservarea și restaurarea bunurilor culturale au apărut ca o necesitate de salvare a unor bunuri cu valoare materială, științifică sau spirituală și reprezintă, în prezent, coordonate importante ale activității în domeniul patrimoniului cultural. Această activitate a evoluat de la intervenția empirică, bine intenționată, dar cu rezultate imprevizibile, la intervenția care are la bază cunoașterea specializată. Cercetarea structurii intrinseci a bunurilor culturale, a factorilor de degradare reprezintă repere prioritare pentru evaluarea științifică a stării de conservare și, implicit, pentru alegerea corespunzătoare a intervențiilor care urmează a fi efectuate, impuse de starea de conservare a obiectelor. Acest cumul de acțiuni este strict necesar pentru asigurarea durabilității, în timp, a bunurilor culturale mobile de patrimoniu.

Problematika conservării și restaurării textilelor arheologice este una deosebit de complexă. Restauratorului îi revine o responsabilitate imensă în ceea ce privește păstrarea și transmiterea patrimoniului cultural generațiilor viitoare. Conservarea și restaurarea îmbină în prezent cercetarea științifică interdisciplinară cu talentul, cunoștințele și măiestria specialistului restaurator. Acest lucru nu se poate realiza fără o pregătire profesională solidă, astfel încât deciziile ce urmează a fi luate pentru salvarea unui obiect provenit mai ales din mediul arheologic să fie cele mai bune și corecte.

Cercetarea abordată reprezintă o premieră pentru Republica Moldova în ceea ce privește salvagardarea patrimoniului cultural național textil provenit din mediul arheologic. Prin lucrarea de cercetare propusă, avem în vedere cercetarea, conservarea și restaurarea veșmintelor mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, provenite din mediul arheologic. Aceste veșminte, ca parte integrantă a

patrimoniului cultural mobil, conțin informații prețioase cu privire la costumul liturgic arhieresc de la început de secol XIX, constituind un reper al evoluției acestui tip de veșmânt, de-a lungul timpului, din punctul de vedere al caracteristicilor și al rolului elementelor componente vestimentare, în corelație cu semnificația simbolică, ecleziastică, a acestora. Studiul elementelor componente, din diferite perspective - tehnica de realizare, compoziția decorativă, gradul de uzură funcțională – reliefează nu doar specificul ecleziastic, ci și caracterul profund social, dezvăluind atât o parte a personalității mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, cât și talentul și priceperea celor care au realizat acest tip de veșminte, în perioada menționată.

Scopul prezentei cercetări constă în cercetarea, salvagardarea și valorificarea muzeală a unui patrimoniu arheologic textil unic, utilizând un studiu complex, inovator și pluridisciplinar bazat pe conservarea și restaurarea veșmintelor liturgice descoperite în cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni din cadrul Bisericii Adormirea Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriană.

Având în vedere actualitatea, importanța și complexitatea temei de cercetare, pentru realizarea scopului ne-am propus următoarele **obiective**:

1. Stabilirea dimensiunii arheologice a Mănăstirii Căpriană, a principalelor etape de dezvoltare și istoricul acesteia;
2. Evaluarea investigațiilor arheologice de teren realizate în cadrul ansamblului monastic;
3. Analiza, clasificarea și încadrarea descoperirilor textile arheologice din necropola Mănăstirii Căpriană în cadrul costumului feminin și masculin din perioada medievală;
4. Elaborarea studiului arheologic privind cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni;
5. Aprecierea personalității mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, prin prisma descoperirilor istorico-arheologice;
6. Elaborarea planului metodologic de cercetare și conservare preventivă a textilelor arheologice liturgice provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni;
7. Estimarea valorii istorico-documentare și cultural-științifice a textilelor arheologice liturgice provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni;
8. Identificarea metodelor de analiză și de conservare-restaurare a textilelor arheologice liturgice;
9. Elaborarea metodologiei de conservare-restaurare a textilelor arheologice liturgice și realizarea practică a conservării-restaurării;
10. Elaborarea și realizarea practică a conceptului de valorificare muzeală a veșmintelor liturgice arheologice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Ipoteza cercetării constă în demonstrarea posibilității reconstituirii prin mijloace arheologice și de conservare-restaurare a costumului liturgic arhieresc al mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, din primul sfert al secolului al XIX-lea.

Metodologia cercetării științifice. Prezenta cercetare este abordată din *două perspective: perspectiva teoretică și perspectiva practică*. În contextul *perspectivei teoretice* sunt abordate probleme legate de intervențiile *in situ* și *post situ* în cadrul cercetărilor arheologice, precum și de importanța utilizării metodelor fizico-chimice de investigare a artefactelor arheologice textile. Este foarte important ca toate descoperirile arheologice să poată beneficia de conservare și restaurare științifică, bazată pe norme și principii de conservare-restaurare general recunoscute. Considerată ca fiind punctul cel mai important al acestei cercetări, *perspectiva practică* aduce în atenție rezultatele obținute în urma cercetării, conservării, restaurării și valorificării muzeale a veșmintelor liturgice arheologice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Deoarece tema propusă se află la granița dintre mai multe discipline (istorie, arheologie, artă textilă, patrimoniu cultural, religie, arte vizuale), în lucrare sunt utilizate mai multe **metode de cercetare**: *analiza documentelor* de arhivă și a bibliografiei de specialitate; *metoda comparativă* în ceea ce privește descoperiri arheologice textile din România și Republica Moldova; *metoda tipologică* în ceea ce privește descoperirile arheologice textile care au supraviețuit în medii arheologice diferite; *metoda stilistică* cu privire la tipurile de țesături cercetate și conservate-restaurate; *metoda tehnico-tehnologică* pentru identificarea tipurilor de materiale, a tipurilor de țesături și a modalităților de realizare.

Cadrul cronologic. Prezenta cercetare se referă la diapazonul cronologic din primele două decenii ale secolului al XIX-lea, care corespund perioadei fabricării și utilizării practice a țesăturilor din care sunt realizate veșmintele liturgice arheologice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Cadrul geografic al acestei cercetări corespunde zonei fostei provincii Basarabia din cadrul Imperiului Rus. Totodată, având în vedere faptul că țesăturile utilizate pentru realizarea costumului liturgic aveau o răspândire largă în cadrul țărilor ortodoxe, se ia în calcul abordarea cercetării în cadrul unor spații mai largi, cu extinderi în România.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării. Prezenta cercetare reprezintă o lucrare de pionierat, constituind prima investigație științifică sistematică în domeniul conservării și restaurării patrimoniului textil arheologic în Republica Moldova. Totodată, lucrarea reprezintă un studiu original, dat fiind că atât prin metodele de investigare științifică aplicate, cât și prin studiile de caz referitoare la conservarea-restaurarea textilelor liturgice arheologice care au aparținut mitropolitului Gavriil

Bănulescu-Bodoni, sunt puse la dispoziția cercetătorilor instrumente inedite de lucru în domeniul salvării patrimoniului cultural.

Valoarea aplicativă a lucrării. Prezenta cercetare reprezintă o activitate aplicativă profundă, prin faptul salvării și punerii în valoare pentru posteritate a unor valori de patrimoniu cultural unic – veșmintele liturgice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni. Totodată, cercetarea prezintă atât metodele de investigare științifică a unui bun de patrimoniu cultural, cât și metodologia procesului de conservare-restaurare a textilelor care provin din mediul arheologic, categoria de obiecte cu cel mai complex și ridicat grad de dificultate pentru a fi salvate. Rezultatele cercetării pot fi utile atât în mediul universitar: cercetare arheologică de teren, artă textilă, industrie textilă, cât și specialiștilor din domeniul muzeal din Republica Moldova și România.

Aprobarea rezultatelor. Subiectele tezei de doctorat au fost valorificate în 25 lucrări științifice. Acestea se regăsesc atât în cataloage de muzeu și ghiduri practice ale Complexului Muzeal Național „Moldova” din Iași, cât și în reviste de specialitate din Republica Moldova (Revista Arheologică, Revista Tyragetia) și România (Buletinul Centrului de Cercetare și Restaurare Conservare, Iași; Buletinul de Conservare-Restaurare „Restitutio”, București).

Problema științifică soluționată în cadrul temei de cercetare. În cadrul temei de cercetare a fost soluționată problema conservării-restaurării și punerii în valoare a textilelor arheologice ale vestimentației liturgice, de la începutul secolului al XIX-lea, care a aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni. Totodată, au fost elaborate atât metodologia procesului de conservare-restaurare, necesară pentru realizarea lucrărilor practice de conservare-restaurare a textilelor arheologice, cât și proiectul privind valorificarea muzeală prin înființarea primului muzeu religios cu artefacte arheologice din Republica Moldova.

CONȚINUTUL DE BAZĂ AL TEZEI

În **Introducere** sunt expuse actualitatea și importanța problemei abordate, de asemenea sunt formulate scopul și obiectivele cercetării, cadrul cronologic și geografic, ipoteza cercetării. În cadrul acestui compartiment sunt prezentate principalele metode de cercetare, valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor obținute care au condus la soluționarea problemei științifice. Teza de doctor conține: adnotări în limbile română, engleză și rusă; introducere; patru capitole, care sunt divizate în subcapitole; concluzii generale și recomandări; bibliografie; anexe; CV-ul autoarei.

I. ISTORIOGRAFIA ȘI CERCETAREA ARHEOLOGICĂ A MĂNĂȘTIRII CĂPRIANA

1.1. Istoricul și istoriografia Mănăștirii Căpriană

Interesul cercetătorilor cu privire la istoria Mănăștirii Căpriană a apărut din anii '40 - '50 ai secolului al XIX-lea. Timp de aproximativ un secol și jumătate au fost publicate articole științifice, studii istoriografice, monografii, culegeri de documente ș.a. Mănăștirea Căpriană, având statut de mănăștire domnească consemnat pentru prima dată în anul 1429, a fost, de-a lungul timpului, în atenția multor domnitori ai Țării Moldovei, dintre care se remarcă: Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Alexandru Lăpușeanu și Vasile Lupu [11, p. 7].

Referitor la vatra mănăștirii de la 1429 și la data edificării primei biserici de piatră la Mănăștirea Căpriană, în literatura de specialitate, pe parcursul cercetării, au fost expuse diferite opinii [10; 11; 12; 20].

Prima consemnare documentară a spațiului viitoare mănăștiri, sub denumirea de „Poiana lui Chiprian”, se regăsește într-un hrisov emis de cancelaria Domnului Alexandru cel Bun la data de 25 aprilie 1420, prin care se dăruia și întărea vornicului Oană un întins domeniu pentru „dreaptă și credincioasă slujbă” [9, p. 67]. Existența propriu-zisă a mănăștirii de la Căpriană este consemnată pentru prima dată în diploma lui Alexandru cel Bun din 10 februarie 1429, în care locașul dat apare sub denumirea de „Mănăștirea de pe Vișnevăț” [9, p. 124]. Astfel, se poate constata, că mănăștirea în cauză a fost întemeiată la obârșia Vișnevățului înainte de anul 1429, dar nu mai devreme de anul 1420, în cadrul moșiei stăpânită de popa Chiprian, care a devenit primul egumen al acesteia, iar numele lui a servit reper generic pentru denumirea istorică de Mănăștirea Căpriană, fapt unanim acceptat de istoriografie [7, p. 54; 11, p. 13-14, p. 36-46].

În ultimele cercetări de specialitate, se conturează ideea potrivit căreia la etapa inițială mănăștirea de la Căpriană avea o amplasare diferită de cea actuală, vatra acesteia aflându-se la circa 5 km sud-est de la prezentul amplasament [6]. Totodată, conform unor cercetări recente, se susține că spre sfârșitul domniei lui Ștefan cel Mare, în contextul necesității de a edifica un complex monumental

din piatră, la Căpriană a fost valorificat un nou amplasament al mănăstirii, care până la urmă s-a dovedit a fi cel actual, vechea vatră a mănăstirii din perioada lui Alexandru cel Bun fiind abandonată [11, p. 2-29, 36-58, 117-123].

Cercetătorii A. Eșanu și V. Eșanu consideră că cea mai veche biserică de piatră de la Căpriană a fost construită în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, între anii 1491-1496. Au ajuns la această concluzie ca urmare a cercetării „minuțioase a informațiilor din pomelnicul mănăstirii” dar și din alte izvoare scrise [10, p. 27]. Pe de altă parte, edificarea vechii biserici de piatră de la Căpriană de către Ștefan cel Mare, în ultimul timp, este susținută de argumente arheologice și arhitecturale foarte serioase [11, p. 15-35, 117-119].

Spre deosebire de alte construcții de epocă, prima biserică de piatră de la Căpriană (Biserica I) n-a avut parte de un destin de durată, aceasta ruinându-se în mai puțin de jumătate de secol de la edificare, posibil din cauze constructive, care au fost amplificate de un cutremur de pământ din anul 1516 [23, p. 27].

Între anii 1540-1541 și 1545, după cum se consemnează în cronică lui Grigore Ureche, domnul Petru Rareș a realizat la Căpriană ample lucrări de reconstrucție [18, p. 155]. El a rezidit biserică din temelii, zidurile acesteia până la cornișă păstrându-se până în prezent (Căpriană II). De la Petru Rareș se mai păstrează sistemul de boltire, reconstruit în epoca modernă, în stil neoclasic. Planul bisericii a rămas cel tipic moldovenesc, din epoca medievală - acesta fiind, de altfel, singurul edificiu de cult păstrat din acea epocă pe teritoriul Republicii Moldova. Un rol important în dezvoltarea mănăstirii Căpriană l-a avut și domnul Alexandru Lăpușneanu (1552–1561, 1564–1568), care a mărit domeniul mănăstiresc prin importante donații de moșii. Reparații de proporții la Căpriană au fost realizate, de asemenea, de către domnul Vasile Lupu (1634–1653), precum și de către alți voievozi din secolele XVI-XVII, care, într-un fel sau altul, au ajutat mănăstirea Căpriană, fiind înscriși în Pomelnicul mănăstirii [12, p. 431-436].

Cu privire la „cea mai veche biserică Adormirea Maicii Domnului, din complexul mănăstiresc Căpriană”, cercetătorii consideră că biserică Adormirii face parte din seria de edificii ecleziastice în stil trilobat mai evoluat, caracteristic celei de a doua jumătăți a secolului al XV-lea, când s-a cristalizat stilul arhitectonic moldovenesc [10, p. 25-33].

Modificată radical în perioada mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, Biserica Adormirii Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriană conservă câteva dintre trăsăturile definitorii, tipico-stilistice, ale grupeii de monumente religioase mănăstirești moldovenești, căreia îi aparține: biserică de plan triconc, cu turlă înălțată deasupra cupolei naosului. Apartenența la tipul de plan moldovenesc din secolele XV-XVI este dovedită de compartimentarea interioară [20, p. 27-28].

Pe plan istoriografic, Mănăstirea Căpriană, până la sfârșitul secolului al XX-lea, practic, nu s-a bucurat de un interes științific specializat. Începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, istoria mănăstirii, de regulă, era abordată în contextul cercetării personalității mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, a istoriei eparhiei Chișinăului sau a provinciei Basarabia. Cercetarea sistematică a istoriei Mănăstirii Căpriană începe de la sfârșitul secolului al XX-lea în contextul declanșării mișcării de eliberare națională a românilor basarabeni și declarării independenței de stat a Republicii Moldova. În acest sens pot fi remarcați cercetătorii Andrei Eșanu și Valentina Eșanu, Ion Negrei, Gheorghe Postică, Nicolae Constantinescu, Sergius Ciocanu, Nicolae Fuștei, Valentina Pelin și Vlad Ghimpu.

1.2. Istoricul cercetărilor arheologice de la Mănăstirea Căpriană

În spațiul Republicii Moldova, arheologia bisericească a demarat în anul 1993 prin săpăturile arheologice de la Mănăstirea Căpriană. Aceste cercetări arheologice, după cum se menționa la timpul respectiv, au deschis drumul unui domeniu „ignorant sau chiar oprit de regimul comunist, acel domeniu al arheologiei monumentelor religioase de pe teritoriul Republicii Moldova” [20, p. 9]. Mănăstirea Căpriană și întreg ansamblul monahal, considerat ca fiind cel mai însemnat așezământ monahal din partea răsăriteană a Moldovei, devine, începând cu anul 1993 „o mică școală de arheologie ecleziastică, îndeosebi pentru tinerii participanți la cercetarea arheologică: studenți, doctoranzi, absolvenți de facultate” [20, p. 9].

Cercetările arheologice de la Mănăstirea Căpriană au fost realizate în 4 etape de bază: 1993, 2001-2003, 2005-2008 și 2016, sub conducerea prof. univ. Gheorghe Postică, în colaborare cu dr. Nicolae Constantinescu. Pe parcursul a nouă expediții de cercetare arheologică, la Căpriană au fost operate 82 de secțiuni arheologice și a fost investigată o suprafață totală de 1420 m² [11].

Cele mai remarcabile rezultate ale săpăturilor arheologice de la Mănăstirea Căpriană pot fi următoarele:

- descoperirea sub talpa actualei Biserici Adormirea Maicii Domnului a fundației celei mai vechi biserici de piatră din cadrul complexului monastic, edificate în timpul lui Ștefan cel Mare – Biserica I (c. 1491-1497) [11];
- descoperirea urmelor de demolare a Bisericii I și de edificare de către Petru Rareș a Bisericii II (1541) cu hramul Adormirea Maicii Domnului păstrată până în prezent [22];
- descoperirea vestigiilor arheologice care documentează amplul proces de reconstrucție al Bisericii din anii 1819-1821 de către mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni [22];
- descoperirea fundației vechiului turn de intrare în mănăstire (c. 1500) la sud de Biserică [24];
- descoperirea traseului primar al incintei mănăstirii cu o suprafață de aproximativ 85x65 m (secolele XV-XVII) [24];

- descoperirea urmelor sistemului de fortificații al mănăstirii, la sud-vest de Biserică (secolele XVII-XVIII) [11];
- descoperirea fundațiilor fostei Case Domnești și Casei Egumenului, la sud de Biserică (începutul secolului al XVI-lea) [23];
- descoperirea vestigiilor celui mai vechi corp de chilii monahale la vest de Biserică (secolele XVI-XVII) [23];
- descoperirea necropolei vechi a mănăstirii în preajma Bisericii, prin cercetarea a peste 100 morminte (secolele XVI-XIX) [23];
- descoperirea necropolei ctitorilor în interiorul Bisericii, prin cercetarea a 30 de morminte (secolele XVI-XVIII) [22];
- descoperirea în cadrul necropolei ctitorilor din interiorul Bisericii Adormirea Maicii Domnului a unor artefacte arheologice de excepție, inclusiv, a urmelor de vestimentații textile din secolele XVI-XVII [20; 22];
- descoperirea, cu prilejul canonizării, a cavoului mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni (1821) și ridicarea pentru conservare-restaurare a vestigiilor de vestimentație liturgică a Înalțului Prelat [21].

Pe de altă parte, cercetările arheologice au oferit multiple date, în baza cărora a fost stabilită cronologia și periodizarea Mănăstirii Căpriană [11, p. 19-21]. Astfel, în actuala vatră a mănăstirii sunt delimitate 13 etape de bază:

I. Sfârșitul secolului al XV-lea - edificarea Bisericii I, a vechiului turn de intrare și respectiv a zidului de incintă;

II. c. 1500-1540 – edificarea primului corp de chilii monahale, a Casei Egumenului și a Casei Domnești;

III. 1540-1542 – demolarea Bisericii I și zidirea pe fundația acesteia a Bisericii II, edificarea sistemului de fortificații în colțul de sud-vest al zidului de incintă;

IV. 1545-1600/1635 – amenajarea în jurul Bisericii a necropolei mănăstirești, repararea în câteva rânduri a Bisericii și amenajarea în interiorul acesteia a necropolei ctitorilor din rândul boierilor și a familiilor acestora;

V. 1635-1650 – repararea capitală a Bisericii;

VI. Secolul al XVIII-lea – edificarea unui corp de chilii nou, la vest de Biserică;

VII. 1818 – edificarea bisericii de lemn Sf. Mare Mucenic Gheorghe de către mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni;

VIII. 1819-1820 – reconstrucția capitală a bisericii Adormirea Maicii Domnului de către mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni;

IX. 1821 (aprilie) – amenajarea cavoului mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni lângă zidul Bisericii și înhumarea Înaltului Prelat;

X. 1826 – edificarea la nord de Biserică a Casei Stăreției (de la sf. sec. XIX: Casa Trapezei);

XI. 1840 – edificarea din piatră a Bisericii Sf. Mare Mucenic Gheorghe;

XII. 1862 – edificarea pe terasa superioară a mănăstirii a unei noi Case a Stăreției;

XIII. 1903-1905 – edificarea pe terasa superioară a mănăstirii a unei noi biserici, care a fost sfințită drept Biserica Sf. Mare Mucenic Gheorghe, biserica mai veche (1840), cu același nume, fiind redenumită, Sf. Nicolae.

II. CERCETAREA ARHEOLOGICĂ A NECROPOLEI DIN BISERICA ADORMIRII MAICII DOMNULUI ȘI VESTIGIILE ARHEOLOGICE TEXTILE DESCOPERITE

Cercetarea arheologică a necropolei din Biserica Adormirea Maicii Domnului s-a desfășurat pe parcursul campaniilor arheologice din 1993 (identificate 2 morminte) [20], 2001 (cercetate 2 morminte) și 2002 (cercetate 28 morminte) [11].

2.1. Date generale privind cercetarea arheologică a necropolei și textilele descoperite

Necropola din Biserica Adormirea Maicii Domnului cuprindea morminte datate în perioada secolelor XVI - XVII, care au aparținut ctitorilor mănăstirii din rândul marilor boieri moldoveni și a membrilor acestor familii, printre aceștia regăsindu-se Maria Spancioc, Dumitru Buzo, Cristina Buzo, Gheorghe Costache. În proporție de 93 %, necropola era concentrată în spațiile Pronaosului (23 morminte) și Pridvorului (5 morminte), în spațiile Gropniței și Naosului fiind documentate doar cazuri singulare [11].

2.2. Materiale componente și tehnici de realizare a textilelor arheologice provenite din necropolă

Din inventarul arheologic al artefactelor descoperite în necropola Bisericii Adormirea Maicii Domnului fac parte și fragmente de materiale textile care au fost conservate-restaurate, o parte dintre ele în cadrul Centrului de Cercetare și Restaurare Conservare a Patrimoniului Cultural, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, România, iar o altă parte, în cadrul Muzeului Național de Istorie a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova.

Lucrările de conservare-restaurare efectuate au permis, în ciuda dimensiunilor reduse ale textilelor arheologice (cauzate, în principal, de atacul puternic de mucegai care a distrus în măsură considerabilă suportul proteic), reconstituirea parțială a unora dintre elementele de croi specifice pieselor vestimentare originale.

Din punct de vedere al **materialelor componente**, fragmentele textile arheologice conțin: a) materiale de natură organică (mătase naturală, lână); b) materiale de natură anorganică (argint, argint aurit, cupru, cupru aurit, cupru argintat, aragonit, alamă).

Cu privire la **tehnica de realizare**, identificată în urma cercetării fragmentelor arheologice textile, menționăm: a) țesere manuală realizată în război de țesut; b) țesere manuală cu tăblițe/cartoane; c) împletire a firelor (împletituri realizate cu acul, împletituri spațiale și împletituri plate); d) brodare; e) coasere.

2.3. Elemente de costum identificate

În vederea identificării unor elemente de costum, în cazul fragmentelor textile arheologice provenite de la Mănăstirea Căpriană s-a efectuat o documentare asupra vestimentației specifice secolelor XVI-XVII, în Moldova și în Țara Românească. În acest sens, au fost studiate atât colecțiile mănăstirești, colecțiile muzeale, picturile murale prezentate în albume de artă, cât și alte descoperiri arheologice, datate secolele XVI-XVII, prezentate de literatura de specialitate.

Analiza comparativă a mostrelor analizate, din punctele de vedere ale datării, atribuirii, materialelor componente, tehnicii de realizare, elemente de croi, a evidențiat aspecte caracteristice ale vestimentației specifice secolelor XVI – XVII, atât în ceea ce privește costumul feminin, cât și în ceea ce privește costumul masculin.

III. CRIPTA MITROPOLITULUI GAVRIIL BĂNULESCU-BODONI - CERCETAREA ARHEOLOGICĂ ȘI INTERVENȚIILE PREVENTIVE DE CONSERVARE

3.1. Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, personalitate marcantă a culturii și a vieții bisericești

Abordarea problemei cercetării și conservării-restaurării vestimentației liturgice a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni nu poate fi concepută în afara cunoștințelor referitoare la personalitatea Înalțului Ierarh, dar și a atitudinilor urmașilor asupra lucrărilor realizate de această somitate a Bisericii Ortodoxe.

3.1.1. Personalitatea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni în context istoriografic

Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, ca personalitate marcantă a culturii și a vieții bisericești de la sfârșitul secolului al XVIII-lea - începutul secolului al XIX-lea, a fost cercetat cu stăruință de către istorici, cercetători din domeniul ecleziastic și oameni de cultură. Cercetarea și punerea în valoare a personalității și activității mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni cuprinde o perioadă de circa 150 de ani. În acest sens, un număr însemnat de monografii, studii, articole științifice în limbile rusă, română,

franceză, engleză și germană, au ca subiect personalitatea și activitatea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni. Aspecte diverse care abordează viața și activitatea mitropolitului au fost publicate în monografiile lui A. Stadnički [28] și V. Jmakin [27], considerate de cercetători ca fiind extrem de valoroase deoarece se bazează pe documente din Arhiva Consistoriului Eparhial Chișinău, precum și din Arhiva Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse [17, p. 153-154].

Pentru perioada în care Gavriil Bănulescu-Bodoni a fost mitropolit al Moldovei și exarh al Moldovei și Valahiei, un număr însemnat de lucrări, aducând și mărturii documentare valoroase, au fost publicate de numeroși autori, printre care: Șt. Ciobanu [5], Al. Boldur [3], C. Tomescu [25], T. Candu [4], N. Fuștei [13] ș.a.

Referitor la cărțile tipărite sub coordonarea mitropolitului Gavriil, Șt. Ciobanu menționa că „din punct de vedere tehnic sunt o veche continuare a vechei arte românești de tipar (...) tipărite pe hârtie bună, cu litere mari, citețe, titlurile se încadrează în viniete” [5, p. 62]. Despre activitatea de promovare a cărții religioase în limba română în Basarabia de către Gavriil Bănulescu-Bodoni au scris: G. Grosu [26], M. Danilov [8], E. Manea [15] ș.a.

Analizând la general referințele scrise se poate constata că pentru istoriografie mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni reprezintă o personalitate marcantă din istoria Bisericii Ortodoxe din Basarabia, de numele căruia se leagă înființarea Eparhiei Chișinăului și Hotinului, a Seminarului Teologic și a Tipografiei din Chișinău, o personalitate care a contribuit la apariția în Basarabia a Bibliei și a altor publicații în limba română.

3.1.2. Activitatea cultural-religioasă a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni

În cadrul istoriografiei referitoare la personalitatea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, se conturează două direcții de abordare a problematicii, una fiind axată pe activitatea cultural-didactică a mitropolitului și alta, axată pe activitatea ecleziastică. În contextul elaborării studiului privind conservarea și restaurarea veșmintelor liturgice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, pentru prezenta investigație un interes special prezintă activitățile înaltului ierarh privind organizarea vieții bisericești și cele de iluminare a preoților și mirenilor.

Gavriil Bănulescu-Bodoni a fost primul mitropolit al noii eparhii a Chișinăului și Hotinului (1812-1821) și „a știut sub stăpânire străină să întemeieze o eparhie românească” [2, p. 31]. După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, prioritatea mitropolitului a constituit-o obținerea aprobării, de la comandantul armatelor rusești, pentru „înființarea în această regiune a unei eparhii noi”, invocând „numărul însemnat al bisericilor de la sate și orașe, depărtarea acestei provincii de alte eparhii ale Rusiei și deosebirea de limbă și obiceiuri a popoarelor” [5, p. 38].

După înființarea eparhiei, mitropolitul reușește organizarea acesteia pe baza unor concepte proprii. În anul 1813, în cadrul eparhiei, înființează Seminarul. În același an, din dorința de a înființa și

o tipografie, trimite un raport către Sfântul Sinod Rus prin care cere aprobare, invocând lipsa cărților duhovnicești. Fără a aștepta aprobarea pentru tipografie, „a pregătit tot materialul necesar, literele moldovenești și slavonești, a chemat de la mănăstirea Neamț un tipograf iscusit și a început traducerea unor cărți din slavonește în moldovenește” [2, p. 35-36; 3, p. 20-25; 5, p. 40-41]. Aprobarea Sfântului Sinod a fost dată în 4 mai 1814, iar pe data de 31 mai 1814 a fost, oficial, deschisă tipografia. Prima carte tipărită în tipografia de la Chișinău a fost Liturgia de la 1815 [5, p. 41; 16, p. 93-98]. Cea mai mare realizare a mitropolitului Gavriil în sfera activității depuse în noua eparhie a fost înființarea, în anul 1813, a Seminarului Teologic din Chișinău, pe care „l-a vrut și l-a realizat cu limba română de predare” [19, p. 86-87].

3.2. Cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, mediul arheologic și vestigiile arheologice

3.2.1. Caracteristica generală a criptei

Cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni este amenajată lângă zidul de sud al Bisericii Adormirea Maicii Domnului, fiind alipită de peretele din sectorul gropniței [21, p. 2]. Cercetarea arheologică a cavoului mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni s-a desfășurat în două etape: în anul 2007 și anul 2016.

Cercetarea arheologică preventivă din anul 2007 a fost dictată de apariția în peretele de vest al cavoului (în locul intersecției cu zidul bisericii) a unei fisuri, la moment transformată în gaură de circa 5-7 cm. Cercetarea dată a reprezentat o măsură preventivă, în scopul determinării stării de conservare a complexului, care s-a redus la cinci operații: 1) deschiderea laterală a cavoului, 2) examinarea vizuală a interiorului, 3) ridicarea în scop de conservare a icoanei de lemn de pe suprafața sicriului, 4) evacuarea bucăților de cărămizi și a mortarului de pe suprafața sicriului și 5) închiderea definitivă a cavoului [23].

A doua etapă a cercetării arheologice a cavoului mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni s-a produs în anul 2016, ca urmare a declanșării procesului de canonizare a Înaltului Ierarh de către Biserica Ortodoxă Rusă, când au fost ridicate osemintele și alte resturi materiale, inclusiv textile de la vestimentație liturgică [21].

3.2.2. Cercetarea criptei și mediul arheologic

În cazul cercetării arheologice a unui sit, cu o echipă interdisciplinară, este necesară elaborarea, aprioric, a unei strategii de acțiune pentru evitarea oricăror posibile degradări ale materialului arheologic care urmează a fi extras.

Referitor la cercetarea arheologică a criptei mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni de la Mănăstirea Căpriană, menționăm faptul că, în cursul lucrărilor de cercetare arheologică preventive desfășurate în anul 2007, s-au obținut informații cu privire la caracteristicile mediului din interiorul criptei, precum și asupra conținutului criptei. În cazul cercetării arheologice a criptei desfășurate în anul 2016, aceste informații au fost extrem de utile, creând posibilitatea, pentru echipa de cercetare, de a fi

elaborat un plan de acțiune documentat, înainte de desfășurarea lucrărilor propriu-zise. Înainte de deschiderea criptei, echipa de specialiști interdisciplinară (arheolog, antropolog, conservator, restaurator) a participat la o ședință de lucru, la Mănăstirea Căpriană, în cadrul căreia au fost propuse două variante de lucru. În timpul cercetării arheologice, din cauza faptului că prima variantă nu s-a putut realiza (bucăți de cărămidă cădeau peste sicriu, existând risc de degradare a sicriului), echipa a hotărât aplicarea celei de-a doua variante, și anume deschiderea criptei prin arcada din partea inferioară a laturii de vest.

Ca o primă constatare la deschiderea criptei în cadrul cercetării din anul 2016, comparativ cu situația constatată în anul 2007, se poate menționa faptul că în interior era un microclimat total diferit, cu o umiditate a aerului cuprinsă între 80% - 85%, iar în ceea ce privește vegetația, nu se mai remarcă prezența acesteia.

3.2.3. Vestigiile arheologice descoperite

În momentul deschiderii criptei, primul artefact vizibil a fost capacul de la sicriu; atât capacul, cât și corpul sicriului prezentau o stare de degradare accentuată, comparativ cu situația remarcată în cazul cercetării arheologice preventive din anul 2007. Scândurile capacului sicriului, care era confecționat din lemn de brad, erau umede, materialul textil (catifea) și galoanele ornamentale cu fir metalic fixate pe suprafața acestuia aflându-se în stare de degradare avansată.

Piese arheologice descoperite în criptă sunt clasificate în trei categorii de bază: *piese memoriale sau votive* ale persoanei înhumate (crucea de mână, crucea medalie cu panglică), *piese vestimentare* ale persoanei înhumate (piese ale veșmintelor clericale ce au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni: Stihar, fragmente Mânecuțe, Brâu, Epitrahil, Omofor Mare, Sacos, Bederniță, Mitră, Înelitoare de cap cu Paraman, accesorii vestimentare – nasturi, la care se adaugă fragmentele din piele provenite de la încălțăminte) și *piese de la sicriu* [21, p. 10].

3.3. Conservarea in situ și post situ privind stoparea degradărilor veșmintelor liturgice arheologice

Starea de conservare a materialelor textile recuperate din medii arheologice reflectă tipurile de degradare acumulate pe parcursul istoriei obiectului (începând cu etapele de prelucrare a materiilor prime în vederea obținerii produselor finite, utilizarea produselor finite) și, ulterior, îngroparea acestora (locarea acestora în mediul de înhumare).

Conservarea textilelor arheologice începe din momentul descoperirii acestora. Impactul modificării condițiilor de mediu asupra pieselor textile poate genera apariția unor noi tipuri de degradări. Pentru a evita producerea acestora, până în momentul ajungerii în laboratorul de conservare-restaurare, în afară de o evaluare specifică fiecărei situații în parte, există anumite cerințe cu caracter

general care trebuie respectate: manevrare atentă, intervenție minimă, documentare adecvată, proceduri de depozitare/transport adecvate.

Conservarea *post situ* a fost realizată în încăperea special amenajată în incinta Mănăstirii Căpriană, la parterul uneia dintre clădiri. Fiecare obiect a fost identificat, fotografiat și s-au notat toate detaliile cu privire la starea de conservare din acel moment.

3.4. Importanța și valoarea documentar-istorică a veșmintelor liturgice arheologice de la Mănăstirea Căpriană

Biserica Ortodoxă a fost, de-a lungul a două milenii de istorie, creatoarea unui inestimabil și bogat tezaur de bunuri cultural-spirituale. Bisericile și ansamblurile monahale, pictura bisericilor, inventarul liturgic, cărțile sfinte sunt părți componente ale spiritualității creștine, ale patrimoniului cultural universal. Arta a reprezentat dintotdeauna un element important al religiei creștine, manifestarea cultului realizându-se prin materializarea credinței în obiecte lucrate din diverse materiale și într-o anumită formă [14]. Între aceste obiecte, veșmintele liturgice, broderiile și țesăturile constituie, pe lângă piesele lucrate din argint și argint aurit, categoria cea mai importantă de odoare necesare oficerii cultului și decorării interioarelor bisericesti.

Veșmintele liturgice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, descoperite în cripta de la Mănăstirea Căpriană, constituie o dovadă clară a unui patrimoniu ecleziastic unic, datat începutul secolului al XIX-lea. Inventarul arheologic al criptei cuprinde, printre altele, piese textile componente ale unui costum liturgic arhieresc complet.

Țesăturile din care sunt realizate veșmintele liturgice, descoperite în cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, sunt extrem de valoroase, atât din punctul de vedere al tehnicilor de realizare, al materialelor componente, al cromaticii, al stilului, cât și din punctul de vedere al utilizării pentru costumul liturgic arhieresc de la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea. De exemplu, țesătura piesei ecleziastice *Sacos*, cu motive decorative vegetale diverse (frunze, trandafiri, garoafe), reprezintă un brocart cu aspect de Jacquard, realizată din fire de argint de cea mai bună calitate (bandă metalică și bentiță metalică înfășurată pe miez de mătase), fire de mătase divers colorate, cu structuri și fineți diferite. Lucrările de documentare efectuate pe baza datelor existente în literatura de specialitate ne îndreptățesc să afirmăm că, din punct de vedere stilistic, tipul de țesătură din care este confecționată piesa *Sacos* este un brocart cu aspect de Jacquard de proveniență, probabil, franceză, centrele istorice Lyon, Tours fiind renumite pentru producerea acestui tip de material textil, în perioada 1600-1800. Acest tip de material, foarte apreciat în epoca respectivă, a fost utilizat inclusiv pentru confecționarea veșmintelor clericale.

IV. CERCETAREA, CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA VEȘMINTELOR LITURGICE ARHEOLOGICE ALE MITROPOLITULUI GAVRIIL BĂNULESCU-BODONI

4.1. Cercetarea naturii materialelor componente ale veșmintelor liturgice arheologice prin analize non-invazive și minim invazive

Conservarea-restaurarea textilelor provenite din săpături arheologice ridică întotdeauna probleme dificil de rezolvat și aceasta deoarece, date fiind condițiile în care au stat în pământ, materialele textile suferă modificări structurale importante. Cercetarea științifică prin mijloace moderne este esențială pentru desfășurarea în bune condiții a procesului de conservare-restaurare. Scopul investigațiilor științifice este de a cunoaște structura obiectului, starea de conservare, de a identifica natura materialelor componente, produșii de coroziune, degradările de natură biologică. Totodată, studiile efectuate relevă nu doar structura obiectului, materialele componente, ci și tehnica de realizare a acestuia.

Cercetarea și conservarea-restaurarea vestigiilor textile provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, la fel ca orice intervenție de acest gen, urmează o procedură logică, bine stabilită prin investigații teoretico-practice ale savanților din diferite țări, care în fiecare caz particular poate fi completată și dezvoltată.

Prima etapă constă în examinarea vizuală a obiectelor arheologice (în stare fragmentară, completă, carbonizată, mineralizată sau sub formă de impresiuni), consemnarea datelor obținute și elaborarea fișelor acestor obiecte [1, p. 28].

A doua etapă a cercetării cuprinde analize specifice, realizate prin tehnici diverse: spectrometrie (XRF, FTIR, Raman), tehnici termo-analitice (termogravimetrie - TG), investigații microscopice (microscopie optică, microscopie electronică de baleiaj), inclusiv analize microbiologice.

În cadrul prezentei cercetări sunt descrise metodele de investigare științifică, conform literaturii de specialitate. Pentru veșmintele liturgice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni au fost aplicate atât metodele de examinare vizuală, descrise și exemplificate la unele dintre piese, cât și metodele de analiză utilizate pentru obținerea informațiilor cu privire la compoziția chimică elementală sau moleculară precum și alte informații extrem de valoroase. Toate aceste date sunt utile restauratorului în ceea ce privește stabilirea diagnosticului și a metodologiei de restaurare, pentru fiecare obiect în parte.

4.2. Conservarea activă și restaurarea veșmintelor liturgice arheologice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni

Pornind de la cerințele metodologice stabilite, conservarea activă a artefactelor arheologice descoperite în cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, într-o primă etapă, a constat în efectuarea operațiilor de dezinfecție – dezinsecție în laboratorul specializat al Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași. În etapa următoare, s-au realizat examinarea vizuală și investigarea științifică a pieselor textile arheologice, inclusiv prelevarea de probe de mici dimensiuni din zone puțin vizibile. Rezultatele obținute au constituit, pentru restaurator, repere pentru evaluarea stării de conservare, pentru stabilirea etapelor procesului de conservare-restaurare și a parametrilor optimi specifici fiecărei etape în parte, particularizați pentru fiecare piesă textilă, în funcție de caracteristicile piesei și starea de conservare a acesteia. Totodată, rezultatele investigațiilor științifice au permis să realizăm, ulterior procesului de conservare-restaurare, recomandări privind valorile optime ale condițiilor de mediu necesare a fi menținute în perioada depozitării și a valorificării muzeale a pieselor textile arheologice, în vederea asigurării supraviețuirii acestora.

Metodologia de conservare-restaurare a textilelor arheologice este laborioasă, pentru fiecare etapă fiind necesară luarea de decizii responsabile și avizate referitor la alegerea parametrilor de lucru corespunzători, în corelație cu natura materialelor și starea de conservare a piesei.

În cazul **textilelor care provin din mediul arheologic**, cum sunt și cele provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, **procesul de conservare-restaurare** a fost dificil și complex și s-a realizat parcurgând mai multe **etape**, impuse de starea de conservare: investigația științifică; tratamente biologice de aseptizare a materialului textil arheologic; hidratare progresivă; curățire mecanică; curățire umedă în băi diverse de curățire și concentrații diferite, alternativ cu etapele de curățire mecanică și curățire chimică; curățire chimică prin imersie în diverse soluții; uscare controlată și aplatizarea cutelor formate aleatoriu; consolidare pe suport nou; reasamblare piesă; proiectare și realizare elemente de muzeotehnică, conform normelor de conservare, în vederea valorificării muzeale. Fiecare etapă a curățirilor a fost extrem de importantă și a fost repetată de mai multe ori înainte de etapa consolidării pe un nou suport. La fiecare etapă s-a realizat documentația foto-video care face parte din arhiva cu datele științifice ale obiectului.

4.2.1. Starea de conservare și tipurile de degradare a textilelor liturgice arheologice provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni

Textilele liturgice arheologice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni prezintă în general aceleași **tipuri de degradări**, cu unele particularități care vor fi menționate în cele ce urmează. Diagnoza *stării de conservare a textilelor arheologice*, în momentul recepției acestora în cadrul Centrului de Cercetare și Conservare-Restaurare a Patrimoniului Cultural Iași, a relevat existența

depunerilor de mucegai pe zone mici, provenite din mediul de înhumare și, implicit, efectul negativ al acțiunii mucegaiului asupra suportului organic, în sensul fragilizării acestuia. *Depunerile aderente de săruri și particule de pământ* asociate *produșilor de descompunere organică* au avut un rol determinant în procesul de rigidizare a materialelor textile, în cazul tuturor pieselor arheologice. În condițiile mediului de înhumare, prezența accesoriilor metalice atașate a generat, în cazul unora dintre piese, *produși de coroziune*, depozitele formate fiind prezente atât pe elementele metalice, cât și pe materialul textil din imediata apropiere a acestora. Acțiunea conjugată a factorilor de degradare specifici mediului de înhumare a avut ca efect *scăderea rezistenței mecanice a materialelor textile*, majoritatea pieselor textile prezentând *rupturi cu/ fără lacune mari de material*. Se remarca, de asemenea, faptul că materialele textile prezentau *falduri, plieri, cute adânci, produse în mod aleatoriu*. Din cauza umidității din criptă, unele piese au suferit degradări însemnate, cum este *lipsa, parțial*, a uneia dintre mâneci (mâneca stângă) pentru piesele Stihar și Dulamă. Un element foarte important descoperit în etapa investigațiilor și a tratamentelor de conservare activă l-a constituit existența unor *intervenții anterioare*, la mâneca dreaptă a piesei Stihar, la Mânecuța de la mâna dreaptă, dar și la căptușeala de la mâneca dreaptă a piesei Sacos.

4.2.2 Metodologia procesului de conservare-restaurare a textilelor arheologice

Intervențiile de conservare-restaurare efectuate au răspuns principiilor deontologice care ghidează conservarea-restaurarea bunurilor culturale, respectiv tratamente minimale, care trebuie să redea obiectului lizibilitatea funcțională și estetică, principii care permit conservarea materialelor și formelor pe termen îndelungat. În cadrul cercetării sunt prezentate pe larg toate etapele metodologiei de restaurare, exemplificând cu intervențiile asupra veșmintelor liturgice arheologice.

4.3. Veșmintele liturgice arheologice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni în contextul procesului de conservare-restaurare

Inventarul arheologic textil descoperit în cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni a fost bogat, conținând veșminte liturgice, atât în stare fragmentară, cât și în stare unitară, care, într-o etapă anterioară, au reprezentat piesele componente ale costumului arhieresc al mitropolitului. În acest sens, tema de cercetare propusă creează premisele reconstituirii elementelor componente ale costumului liturgic arhieresc de la începutul secolului al XIX-lea. De asemenea, prin intermediul acestei cercetări, veșmintele liturgice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, descoperite în cripta de la Mănăstirea Căpriană, au fost salvate și redată circuitului muzeal.

Procesul de conservare-restaurare a acestor artefacte, de mare complexitate și de lungă durată, descris, cu rigurozitate, în cadrul acestei cercetări, reprezintă un reper (ghid) important pentru viitorii specialiști în conservarea-restaurarea patrimoniului arheologic textil.

4.4. Valorificarea muzeală a textilelor liturgice provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni

Valorificarea patrimoniului este o componentă complexă și reprezintă cea mai importantă funcție a unui muzeu, ea marcând finalizarea cercetărilor asupra unei anumite categorii sau unui anumit grup de obiecte de patrimoniu. Valorificarea se realizează prin modalități diferite care țin de potențialul științific și de experiența personalului de specialitate din fiecare muzeu, grupate în trei mari direcții: publicațiile științifice, valorificarea prin expoziții și valorificarea prin activități educative pentru public. Așadar, a valorifica înseamnă a face cunoscut (specialiștilor, publicului) patrimoniul deținut.

În ceea ce privește valorificarea expozițională a textilelor liturgice arheologice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, în prezenta temă de cercetare a fost elaborat planul privind expunerea muzeală și au fost prezentate etapele parcurse pentru înființarea unui muzeu în cadrul Complexului Monahal Căpriană. Punerea în valoare a acestui tezaur s-a concretizat datorită implementării unui proiect transfrontalier, care a avut ca obiectiv principal înființarea primului muzeu religios cu artefacte textile arheologice. Muzeul de la Mănăstirea Căpriană a fost inaugurat la data de 6 mai 2021.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Tema de cercetare reprezintă o premieră pentru Republica Moldova în ceea ce privește salvagardarea patrimoniului cultural național textil provenit din mediul arheologic. Pornind de la obiectivele prezentei cercetări și urmare a studiului interdisciplinar realizat privind cercetarea și conservarea-restaurarea veșmintelor liturgice arheologice descoperite în cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, formulăm următoarele concluziile generale:

1. Mănăstirea Căpriană reprezintă un lăcaș creștin ortodox cu o dimensiune arheologică impunătoare. Este cel mai vechi așezământ monastic din Republica Moldova și, totodată, singura mănăstire voievodală în acest spațiu, de la întemeiere. Consemnată pentru prima dată în documente scrise în anul 1429, Mănăstirea Căpriană, pe parcursul secolelor XV-XVII, a reprezentat ctitoria celor mai mari voievozi ai Țării Moldovei, precum Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Alexandru Lăpușeanu și Vasile Lupu.

Din punct de vedere arheologic, în evoluția Mănăstirii Căpriană, până la începutul secolului al XX-lea, sunt delimitate 13 etape de modificări structural-arhitecturale, printre care un loc aparte îl ocupă etapa reconstrucției locașului sfânt de către mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, în anii 1818-1821, când se îmbina medievalul moldovenesc cu modernul neobizantin al imperiului rus.

2. Cercetarea arheologică a Mănăstirii Căpriană a fost realizată în anii 1993, 2001-2003, 2005-2008 și 2016 în contextul procesului de restaurare și reabilitare a locașului sfânt, după o perioadă de trei decenii în care mănăstirea a avut altă destinație din cauza regimului ateist. Astfel, cercetarea arheologică a adus la lumină informații istorice și arheologice unice cu privire la evoluția istorică a complexului monastic și importante piese de patrimoniu cultural, inclusiv textile arheologice – fragmente ale vestimentației unor personalități marcante din perioada medievală și începutul epocii moderne. Toate aceste vestigii arheologice descoperite au o valoare inestimabilă, completând fondul istorico-documentar și cultural al mănăstirii.

3. Vestigiile textile arheologice descoperite în necropola Bisericii Adormirea Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriană, în cadrul cercetărilor arheologice din anii 2001-2002, datorită lucrărilor de conservare-restaurare efectuate, au permis, în ciuda dimensiunilor reduse ale fragmentelor textile, reconstituirea parțială a unora dintre elementele de croi specifice pieselor vestimentare originale.

Din punctul de vedere al tehnicilor textile (țesere, împletire, coasere, brodare) utilizate în epoca medievală (secolele XVI – XVII) pentru realizarea acestora, fragmentele textile analizate în cadrul prezentei cercetări au dezvăluit informații relevante, constituind mărturii documentare importante. În acest sens, analiza comparativă a mostrelor analizate, din punctele de vedere ale datării, atribuirii,

materialelor componente, tehnicii de realizare și croiului, a evidențiat aspecte caracteristice ale vestimentației specifice secolelor XVI – XVII, atât în ceea ce privește costumul feminin, cât și în ceea ce privește costumul masculin.

4. Analiza istoriografiei cu privire la activitatea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, corelată cu informațiile obținute din timpul procesului de conservare-restaurare a veșmintelor liturgice arheologice care au aparținut mitropolitului, oferă noi perspective în tratarea personalității și a rolului istoric pe care l-a avut Înaltul Ierah.

5. Cercetarea arheologică a criptei mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni a adus la lumină un tezaur unic, de o valoare patrimonială inestimabilă pentru patrimoniul cultural universal. Conservarea-restaurarea patrimoniului arheologic textil, prin metode și tehnici moderne, constituie un punct de plecare pentru inițierea în Republica Moldova a unui domeniu științific nou - domeniul conservării-restaurării textilelor provenite din mediul arheologic.

6. Cercetarea arheologică și conservarea preventivă a textilelor liturgice arheologice ridicate din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni s-au realizat în baza unui plan metodologic, special elaborat pentru acest caz, având ca scop salvarea bunurilor de patrimoniu. Reușita proiectului de cercetare, conservare și restaurare a textilelor liturgice arheologice s-a datorat și aplicării pe larg, în etapa conservării preventive după extragerea materialului arheologic din criptă, a unor metode de intervenție non-invazive sau minim-invazive.

7. Textilele arheologice descoperite în cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni reprezintă valori patrimoniale de importanță excepțională, care contribuie la întregirea imaginii exacte asupra elementelor componente ale costumului ecleziastic din spațiul moldovenesc, de la începutul secolului al XIX-lea, asupra caracteristicilor materialelor textile utilizate în epocă și tehnicilor de realizare a acestora.

8. Procesul de conservare și restaurare a veșmintelor liturgice arheologice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni s-a realizat în baza unui proiect metodologic complex, prin utilizarea celor mai noi metode de analize non-invazive sau minim-invazive.

9. În cadrul cercetării de față a fost conceput și implementat la modul practic planul metodologic de conservare-restaurare a vestimentației liturgice provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, de la Mănăstirea Căpřiana. Acest plan metodologic este descris atât în textul de bază al cercetării, cât și în anexe. Piesele textile conservate-restaurate cuprind toate componentele costumului vestimentar liturgic caracteristic pentru arhieriei ortodocșii de la începutul secolului al XIX-lea, inclusiv: Paramanul cu învelitoarea de cap, Stiharul, Dulama/Reverenda, Epitrahilul, Mâneculele, Brăul, Sacosul, Omoforul Mare, Bederņița și Mitra.

10. Urmare a finalizării procesului de cercetare și conservare-restaurare a textilelor arheologice, lucrarea de încheie în mod logic cu elaborarea unui proiect de valorificare expozițională în cadrul Complexului Monahal Căpriană. Punerea în valoare a acestui tezaur s-a concretizat și datorită implementării unui proiect transfrontalier, care a avut ca obiectiv principal înființarea primului muzeu religios cu artefacte textile arheologice. Muzeul de la Mănăstirea Căpriană a fost inaugurat la data de 6 mai 2021.

Rezultate:

Fiind prima lucrare de acest gen în Republica Moldova, un prim rezultat obținut, care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante, constă în *fundamentarea*, din punct de vedere științific și metodologic, a utilizării instrumentelor de investigare științifică în cadrul procesului de conservare-restaurare a textilelor arheologice, *ceea ce a condus la elaborarea* metodologiei de restaurare, *fapt ce a permis* conservarea-restaurarea și valorificarea muzeală a veșmintelor liturgice arheologice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

În cadrul tezei, un alt rezultat este reprezentat de acțiunea nemijlocită în procesul de cercetare a textilelor arheologice provenite din necropola Bisericii Adormirea Maicii Domnului și *a constat în elaborarea* unui repertoriu al mostrelor textile arheologice, *ceea ce a contribuit* la identificarea materialelor componente și a tehnicilor textile de realizare, *permițând* identificarea unor elemente ale costumului feminin și masculin din perioada secolelor XVI-XVII, în baza fragmentelor textile arheologice analizate.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante rezidă în elaborarea instrumentarului metodic și metodologic privind conservarea-restaurarea textilelor arheologice, în particular a vestimentațiilor arheologice bisericesti, realizarea practică a proceselor de restaurare și salvagardare a unor piese inestimabile de patrimoniu cultural național – părți componente a vestimentației liturgice a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, elaborarea conceptului de preservare și valorificare a acestor piese și inaugurarea unui muzeu public unic în cadrul Mănăstirii Căpriană.

Recomandări:

- Inițierea în cadrul Ministerului Culturii și Cercetării al Republicii Moldova a unor programe de formare profesională în domeniul conservării și restaurării textilelor arheologice, pentru specialiștii restauratori din cadrul muzeelor naționale.
- Inițierea în cadrul programelor universitare a specializării conservării-restaurării textilelor, inclusiv a textilelor care provin din mediul arheologic.
- Formarea în cadrul sistemului muzeal al Republicii Moldova a unui laborator specializat modern în conservarea-restaurarea textilelor istorico-arheologice în scopul asigurării salvagădării patrimoniului textil păstrat în colecțiile muzeelor naționale și locale.
- Aplicarea metodelor de conservare-restaurare a patrimoniului textil fundamentate în prezenta lucrare în cadrul sistemului muzeal național din Republica Moldova.

BIBLIOGRAFIE

1. Ahmed H., Physical Chemical Studies of Pigments of Archaeological Decorated Textiles and the Best Methods of Restoration and Conservation them. Teză de doctorat, University of Ioannina, 2013, 268 p. <https://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/30104?locale=en> (vizitat în data de 20 iunie 2020)
2. Baconschi Al., Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni. Schiță istorică. În: Luminătorul, nr. 3, 1921.
3. Boldur Al., Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812-1828, Chișinău, Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, 1929, 110 p.
4. Candu T., Gavriil Bănulescu-Bodoni - Unele aspecte ale politicii monahale în perioada 1806-1812. În: Tradiții istorice românești și perspective europene. In honorem Academician Ioan-Aurel Pop, 2015, p. 250-274. ISBN: 978-9975-71-709-0
5. Ciobanu Șt., Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă, Editura „Asociației Uniunea Culturală Bisericească din Chișinău”, Chișinău, 1923, 347 p.
6. Ciocanu S., Edificiile Mănăstirii Căpriană în primele două decenii ale sec. al XIX-lea, In: Tyrageția. Istorie. Muzeologie. Serie nouă, nr. 2, 2016, p. 163-172. ISSN: 1857-0240
7. Constantinescu N., O veche ctitorie din „Moldovalahia” de peste Prut: Căpriană I (c. 1425 - c. 1542). In: Argegis. Muzeul Județean Argeș. Studii și comunicări. Serie Istorie, vol. XXI, Pitești, 2012, p. 47-75. ISSN: 1453 – 2182
8. Danilov M., Basarabia. Contextul imperial și dimensiunea religioasă a crizei anexării (primele trei decenii ale secolului al XIX-lea). În: Tratatul de pace de la București din 1812. 200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus, Chișinău, 2012, p. 203-216. ISBN: 9975-51-350-6.
9. Documenta Romaniae Historica. A. Moldova. (1384-1448) Vol. I, întocmit de Cîhodaru C., Caproșu I. și Șimanschi L.. București, Editura Academiei, 1975, p. 67-68, nr. 47. ISBN: 9789732704363
10. Eșanu A., Eșanu V., Considerente privitoare la restaurarea Bisericii Adormirea de la Căpriană. În: Monumentul – tradiție și viitor, Ed. a VI-a, Iași, 2005, p. 25-33. ISBN: 973-8179-57-2
11. Eșanu A., Postică Gh., Eșanu V., Ciocanu S., Pelin V., Fuștei N., Negrei I., Mănăstirea Căpriană cu schitul Condrîța (secolul al XV-lea - începutul secolului al XXI-lea). Studii, documente și materiale, 2019, 634 p. ISBN: 978-9975-3315-4-8
12. Eșanu V., Inscricții istorice din incinta mănăstirii. În: Eșanu Andrei, ș.a., Mănăstirea Căpriană (sec. XV-XX): Studiu istoric, documente, cărți, inscripții și alte materiale, Ed. Pontos, 2003, p.431-436. ISBN: 9975902677
13. Fuștei N., Activitatea pastoral-filantropică a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni. În: Istorie și cultură. In honorem academ. Andrei Eșanu, Chișinău, 2018, p.554-582. ISBN:978-9975-3283-6-4
14. Grau F-M., Istoria costumului, Ed. Meridiane, București, 2002,125 p. ISBN: 973-33-0429-8

15. Manea L., Din activitatea tipografică a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni (1808-1812, 1813-1821) și prezența unor ediții vechi românești în colecții nord-dobrogene. În: Tyragetia, S.N., vol. IX [XXIV], nr. 2, 2015, p. 91-104. ISSN: 1857-0240
16. Margariti C., The application of FTIR microspectroscopy in a non-invasive and non-destructive way to the study and conservation of mineralised excavated textiles. In: Heritage Science, 7:63, 2019, <https://heritagesciencejournal.springeropen.com/articles/10.1186/s40494-019-0304-8> (vizitat în data de 5 august 2020).
17. Morozan V., Candu T., Aspecte controversate privind activitatea mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni (până la 1879) I. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 3/2017, p. 153-164. ISSN: 1857-2022
18. Panaitescu P. P., Grigore Ureche – Letopisețul Țării Moldovei, Editura de Stat pentru literatură și artă, București, 1955, 244 p.
19. Plămădeală A., Basarabia, Tipografia Eparhială, Sibiu, 2003, 278 p. ISBN: 973-98987-5-0
20. Postică Gh., Constantinescu N., Căpriana. Repere istorico-arheologice, Chișinău, 1996, 110 p. ISBN: 5-376-02013-4
21. Postică Gh., Raport științific privind cercetarea arheologică a Cavoului Mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni de la Mănăstirea Căpriana din anul 2016, Chișinău, 2019. În: Arhiva Muzeului de Istorie a Moldovei, Chișinău.
22. Postică Gh., Raport științific privind rezultatele săpăturilor arheologice de la Mănăstirea Căpriana din anul 2001, Chișinău, 2002. În: Arhiva Muzeului de Istorie a Moldovei, Chișinău, nr. inv. 598.
23. Postică Gh., Raport științific privind rezultatele săpăturilor arheologice de la Mănăstirea Căpriana din anul 2005, Chișinău, 2006. În: Arhiva Muzeului de Istorie a Moldovei, Chișinău, nr. inv. 602.
24. Postică Gh., Raport științific privind rezultatele săpăturilor arheologice de salvare de la Mănăstirea Căpriana din anii 2006-2007, Chișinău, 2007. În: Arhiva Muzeului de Istorie a Moldovei, Chișinău, nr. inv. 603.
25. Tomescu N. C., Înființarea eparhiei Chișinăului și Hotinului – 1813. În: Arhivele Basarabiei, 1929, nr. 1, p. 32-42; nr. 2, p. 31-50; nr. 3, p. 31-38; nr. 4, p. 7-23.
26. Ганицкий М. А., Сведения о Кишиневской епархии, собранные и редактированные архиепископом Димитрием Сулимой в 1821 году. În: Кишиневские епархиальные ведомости, № 15, 1883, с. 490-505.
27. Жмакин В., Гавриил Бодони, În: РА, 1898. № 11. с. 309-377; № 12. с. 487-512.
28. Стадницкий А., Гавриил Банулеско-Бодони, экзарх молдовлахийский и митрополит Кишиневский. Кишинев, 1894, 465 с.

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE LA TEMA TEZEI DE DOCTOR A DNEI MARIANA GUGEANU

Articole în revistele științifice de profil din Registrul național

Categoria A:

1. **Mariana Gugeanu**, Maria Geba, Investigații non-invazive aplicate textilelor arheologice de la Mănăstirea Căpriană. În: Revista Arheologică, serie nouă, vol. XVII, nr. 1, 2021, p. 113-119. ISSN 1857-016X.
2. **Mariana Gugeanu**, Textilă liturgică arheologică – *Mânecuță* descoperită la Mănăstirea Căpriană. Conservare și restaurare. În: Revista Arheologică, serie nouă, vol. XVI, nr. 1, 2020, p. 157-162. ISSN 1857-016X.
3. **Mariana Gugeanu**, Investigații și tratamente de conservare aplicate textilelor liturgice arheologice de la Mănăstirea Căpriană. În: Revista Arheologică, serie nouă, vol. XVI, nr. 2, 2020, p. 124-129. ISSN: 1857-016X.
4. **Mariana Gugeanu**, Conservare-restaurare și investigații. Brâu liturgic provenit din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, Mănăstirea Căpriană. În: Revista Arheologică, vol. XV, nr. 2, 2019, p. 168-175. ISSN: 1857-016X.

Categoria B:

5. **Mariana Gugeanu**, Textilă liturgică arheologică – *Paraman*. Cercetare și conservare-restaurare. În: Revista TYRAGETIA, serie nouă, vol. XIV [XXIX], nr. 1, Arheologie, Istorie antică, Chișinău, Republica Moldova, 2020, p. 295-300. ISSN 1857-0240.
6. **Mariana Gugeanu**, dr. hab. Gh. Postică, Cercetarea și conservarea-restaurarea unei structuri textile din săpăturile arheologice de la Mănăstirea Căpriană. În: Revista TYRAGETIA, s. n., [XXVIII], nr. 1, 2019, Chișinău, Republica Moldova, p. 467-474, ISSN 1857-0240.
7. **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, dr. hab. N. Vornicu, dr. hab. Gh. Postică, Arhim. FILARET Cuzmin, Credință, arheologie, conservare. Mănăstirea Căpriană, Republica Moldova. În: TYRAGETIA, serie nouă, vol. XI [XXVI], nr. 2, Istorie. Muzeologie, ISSN 1857 – 0240, 2017, Chișinău, Republica Moldova, pp. 275-286. ISSN 1857-0240.

Articole în reviste de specialitate din străinătate:

8. **Mariana Gugeanu**, *Analize non-invazive și minim invazive aplicate textilelor arheologice provenite din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni*, În: Buletinul Centrului de Restaurare Conservare, Nr. 1, Iași, 2020, p. 31-52. ISSN: 1841 – 4141.
9. **Mariana Gugeanu**, Bianca Matrescu, *Conservare-restaurare fragmente arheologice din catifea (Pernă) provenite de la Mănăstirea Căpriană, Republica Moldova*, În: Buletinul Centrului de Restaurare Conservare, Nr. 2, Iași, 2020, p. 21-32. ISSN: 1841 – 4141.
10. Doina Anăstăsoaei, Maria Geba, Diana-Adriana Vîrnă, **Mariana Gugeanu**, *Aspecte privind restaurarea unor elemente de pasmanterie, datate secolul al XIX-lea*, În: Buletinul Centrului de Restaurare Conservare, Nr. 2, Iași, 2020, p. 63-82. ISSN: 1841 – 4141.
11. Lăcrămioara Stratulat, Maria Geba, **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, Mihaela Antonina Simon, *Artefacte din metal descoperite la Mănăstirea Căpriană/Metal artefacts discovered at Căpriană Monastery, Restitutio*, În: Buletin de conservare-restaurare, 13/2019, Editura Mega, București, 2020, p. 11-17. ISSN: 2065-2992.
12. **Mariana Gugeanu**, *Conservare-restaurare piesă textilă arheologică Bederniță, ce a aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni*, În: Buletinul Centrului de Restaurare Conservare, Nr.1, Iași, 2019, p. 75-84. ISSN: 1841 – 4141.

13. **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, Irina Cristian, *Brâu liturgic din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni, Mănăstirea Căpriană. Investigații, conservare și restaurare*, În: Buletinul Centrului de Restaurare Conservare, Nr.1, Iași, 2018, p. 7-28. ISSN: 1841 – 4141.
14. **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, *Conservarea in situ a textilelor arheologice de la Mănăstirea Căpriană, Republica Moldova*, In: RESTITUTIO Nr. 11, Muzeul Satului, București, 2017, p. 113-123. ISSN: 2065-2992.
15. **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, Maria Geba, *Piesă textilă arheologică STIHAR din patrimoniul Mănăstirii Căpriană, Republica Moldova. Investigații și tratamente de conservare*, În: Buletinul Centrului de Restaurare Conservare, Nr.1, Iași, 2017, pp. 7 – 34, ISSN: 1841 – 4141.

Articole în alte reviste naționale:

16. **Mariana Gugeanu**, Veșmintele Sf. Ierarh Gavriil (Bănulescu-Bodoni) salvate prin conservare-restaurare. Mărturii din timpul restaurării. În: Revista Altarul Credinței, Chișinău, 2018, pp. 182 -184.

Articole în culegeri științifice editate peste hotare:

17. **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, Victor Grecu, Restaurare-conservare textile: Epitrahil, Îneltoare de cap și Mânecute. În: Catalogul expoziției Valorificarea patrimoniului cultural prin restaurare-conservare, Editura Palatul Culturii Iași, 2018, pp. 20-49. ISBN 978-8547-29-9.
18. **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, Mihaela Simon Restaurare-conservare textile: Bederniță, Cruce medalie, Mânecută, Paraman. În: Catalogul expoziției Prezervarea obiectelor de muzeu și istoria lor, Editura Palatul Culturii Iași, 2017, pp. 32-56. ISBN 978-606-8547-27-5.

Articole în format electronic

19. L. Stratulat, Gh. Postică, Arhim. FILARET Cuzmin, M. Geba, **M. Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, Conservarea artefactelor textile arheologice din cripta Mitropolitului Gavriil Bănulescu – Bodoni, Mănăstirea Căpriană, Republica Moldova – punte peste timp și spațiu, În format electronic: http://www.ieh.ro/wp-content/uploads/2017/06/04_lacramioara_stratulat_conservarea_artefactelor.pdf /<http://www.ieh.ro/conferinta-internationala-spatiul-cultural-comun-romanesc-patrimoniul-cultural-romanesc-probleme-teme-si-proiecte-comune-editia-a-ii-a-26-28-aprilie-2017-comunicari-stiintific/>

Rezumate în materialele conferințelor științifice:

20. **Mariana Gugeanu**, Prof. Gh. Postică, Ph.D. Hab, D Salajan, Ph. D, *Aspects Related to the Conservation of Several 19th Century Ecclesiastical Textiles*, The 6th Edition of International Conference Emerging Technology and Innovation for the Conservation of Cultural Heritage (ETICCH 2019) 11-13 septembrie 2019, Sibiu, România. https://muzeulastra.ro/wp-content/uploads/2019/09/Brosura_Program-ETICCH-2019.pdf
21. **Mariana Gugeanu**, *Cercetarea, conservarea și restaurarea piesei textile arheologice liturgice Mânecuta dreaptă provenită din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni/ Research of the archaeological heritage discovered in the crypt of Metropolitan Gavriil Bănulescu-Bodoni at Capriana Monastery, using non-invasive methods*. Conferința Științifică Internațională, Ediția XXXI, Chișinău, 28-29 octombrie 2021. Rezumatul comunicării, p. 89-90. ISBN 978-9975-87-875-3 (PDF).
22. Maria Geba, **Mariana Gugeanu**, *Cercetarea prin metode non-invasive a patrimoniului arheologic provenit din cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni de la Mănăstirea Căpriană/Research of the archaeological heritage discovered in the crypt of Metropolitan Gavriil Bănulescu-Bodoni at Capriana Monastery, using non-invasive methods*. Conferința Științifică Internațională, Ediția XXXI, Chișinău, 28-29 octombrie 2021. Rezumatul comunicării, p. 89-90. ISBN 978-9975-87-875-3 (PDF).

23. **Mariana Gugeanu**, *Textilă liturgică arheologică – Epitrahil. Cercetare, conservare-restaurare și valorificare muzeală*. Conferința științifică anuală cu participare internațională, Ediția XXX, Chișinău, 29-30 octombrie 2020. Rezumatul comunicării, p. 41-43. ISBN 978-9975-87-736-7. https://www.nationalmuseum.md/ro/news/arhive/conferinta stiintifica_anuala_a_muzeului_national_de_istorie_a_moldovei_editia_a_xxx_a

Ghiduri metodico-științifice:

24. **Mariana Gugeanu**, Arhim. FILARET Cuzmin, Gheorghe Postică, Maria Geba, Daniela Sălăjan, *Ghidul Muzeului Mănăstirii Căpriană/The Guidebook of Căpriană Monastery's Museum*, Editura Palatul Culturii Iași, 2021, 106 p. ISBN: 978-606-8547-51-0.
25. Lăcrămioara Stratulat, Maria Geba, **Mariana Gugeanu**, Doina Anăstăsoaei, Ionuț Iațcu, *Ghid de bune practici privind conservarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu/ Good Practice Guidebook On the Conservation and Valorization of Heritage Objects*, Editura Palatul Culturii Iași, 2020, 138 p. ISBN 978-606-8547-45-9.

ADNOTARE

**Mariana Gugeanu, „Vestimentația liturgică a mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni și necropola Mănăstirii Căpriansa. Arheologie, cercetare, conservare-restaurare”,
teză de doctor în istorie, Chișinău, 2022.**

Structura tezei: Introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie cu 149 de titluri, 126 pagini de text de bază, anexe. Rezultatele obținute sunt publicate în 25 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: textile arheologice, cercetare arheologică, veșminte liturgice arheologice, conservare-restaurare, Mănăstirea Căpriansa, Bănulescu-Bodoni.

Scopul lucrării: constă în cercetarea, salvagardarea și punerea în valoare a veșmintelor liturgice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni prin realizarea unui studiu inovator pluridisciplinar bazat pe conservarea și restaurarea textilelor arheologice descoperite în cripta Înaltului Ierarh din cadrul Bisericii Adormirea Maicii Domnului de la Mănăstirea Căpriansa.

Obiectivele cercetării: stabilirea dimensiunii arheologice a Mănăstirii Căpriansa și a principalelor etape de dezvoltare; analiza, clasificarea și încadrarea descoperirilor textile arheologice din necropola Mănăstirii Căpriansa în costumul feminin și masculin din perioada medievală; elaborarea studiului arheologic privind cripta mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni; elaborarea planului metodologic de cercetare științifică și conservare-restaurare a textilelor arheologice liturgice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni; stabilirea stării de conservare și realizarea practică a conservării-restaurării textilelor arheologice liturgice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni; constatarea valorii istorico-documentare și cultural-științifice a textilelor arheologice liturgice ale mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni; elaborarea conceptului de valorificare muzeală a veșmintelor liturgice arheologice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Noutatea și originalitatea științifică: cercetarea propusă are o semnificație deosebită, mai ales că este una de pionierat, constituind prima investigație științifică sistematică în domeniul conservării și restaurării patrimoniului textil arheologic din Republica Moldova.

Rezultatele științifice obținute: rezidă în conservarea, restaurarea și valorificarea muzeală a veșmintelor liturgice arheologice care au aparținut mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Semnificația teoretică: constă în valorificarea unei teme centrate pe cercetarea, conservarea și restaurarea textilelor arheologice.

Valoarea aplicativă: lucrarea poate fi utilă atât specialiștilor din domeniul muzeal, cât și celor din mediul universitar, domeniilor: istorie, arheologie, arta textilă, industrie textilă.

Implementarea rezultatelor: diverse aspecte ale problemelor abordate au fost prezentate la conferințe, simpozioane și colocvii, atât naționale, cât și internaționale, fiind publicate în 25 lucrări științifice (2 ghiduri, 16 articole în reviste științifice, 3 articole în culegeri științifice și 4 rezumate).

ANNOTATION

Mariana Gugeanu, "The liturgical clothing of Metropolitan Gavriil Bănulescu-Bodoni and the necropolis of Căpriansa Monastery. Archaeology, research, conservation-restoration", PhD thesis in History, Chişinău, 2022

Structure of thesis: Introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 149 titles, 126 pages of main text, annexes. The achieved results are published in 25 scientific papers.

Keywords: archaeological textiles, archaeological research, archaeological liturgical vestments, conservation-restoration, Căpriansa Monastery, Bănulescu-Bodoni.

Purpose of thesis: it consists in the research, safeguarding and valorising the liturgical vestments of Metropolitan Gavriil Bănulescu-Bodoni by means of a multidisciplinary innovative study based on the conservation and restoration of the archaeological textiles discovered within the High Hierarch's crypt from the Assumption of the Virgin Mary Church of Căpriansa Monastery.

Objectives of research: establishing the archaeological dimension of Căpriansa Monastery and the main stages of development; analysis, classification and assigning the archaeological textiles discovered in the necropolis of Căpriansa Monastery to Mediaeval women's and men's costumes; elaboration of the archaeological study on the crypt of Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni; elaboration of the methodological plan for the scientific research and conservation-restoration of the liturgical archaeological textiles of Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni; establishing the state of conservation and performing the conservation-restoration works on the liturgical archaeological textiles of Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni; determination of historical-documentary and cultural-scientific value of the liturgical archaeological textiles of Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni; elaboration of the concept for museum valorisation of the liturgical archaeological vestments which belonged to Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni.

Scientific novelty and originality: the addressed research has a particular significance especially as it is a pioneering one, representing the first systematic scientific investigation in the field of the conservation and restoration of the archaeological textile heritage in the Republic of Moldova.

Achieved scientific results: the conservation, restoration and museum valorisation of the archaeological liturgical vestments which belonged to Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni.

Theoretical significance: it consists in the valorisation of a theme focused on the research, conservation and restoration of archaeological textiles.

Applied value: this work could be useful to both specialists in the museum field, and to the academic world, in the fields: history, archaeology, textile art, textile industry.

Implementation of results: various aspects of the approached topics were presented in conferences, symposia and colloquia, both national and international, and published in 25 scientific papers (2 guidebooks, 16 articles in scientific reviews, 3 articles in scientific volumes and 4 abstracts).

АННОТАЦИЯ

Мариана Гуджяну, ”Литургическое одеяние митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони и некрополь Монастыря Кэприана. Археология, исследование, консервация-реставрация”, докторская диссертация по истории, Кишинев, 2022.

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 149 названий, 126 страниц основного текста, приложения. Результаты опубликованы в 25 научных работах.

Ключевые слова: археологический текстиль, археологические исследования, археологические церковные облачения, консервация и реставрация, монастырь Кэприана, Бэнулеску-Бодони.

Цель работы: исследование, сохранение и использование церковных облачений митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони путем проведения инновационного междисциплинарного исследования, основанного на консервации и реставрации археологических тканей, обнаруженных в склепе Иерарха в Церкви Успения Пресвятой Богородицы Кэприанского Монастыря.

Задачи исследования: определение археологической значимости монастыря Кэприана и основных этапов его развития; анализ, классификация и определение места археологических находок текстиля из некрополя монастыря Кэприана в составе женского и мужского костюма средневековья; разработка археологического исследования склепа митрополита Гавриила Бэнулеску Бодони; разработка методологического плана научных исследований, консервации и реставрации тканей церковного облачения митрополита Гавриила Бэнулеску Бодони; установление состояния сохранности и практическая реализация консервации и реставрации тканей церковного облачения митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони; установление историко-документальной и культурно-научной ценности тканей церковного облачения митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони; разработка концепции музейного использования литургических облачений митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони.

Научная новизна и оригинальность: предлагаемое исследование имеет особое значение, тем более что оно является новаторским, представляя собой первое систематическое научное исследование в области консервации, реставрации и использования археологического текстильного наследия Республики Молдова.

Полученные научные результаты: заключается в консервации и реставрации музейных литургических облачений митрополита Гавриила Бэнулеску-Бодони.

Теоретическая значимость: состоит в раскрытии темы, посвященной исследованию, консервации и реставрации археологического текстиля.

Прикладная ценность: работа может быть полезна как для работников музеев, так и для преподавателей и учащихся университетов в области истории, археологии, текстильного искусства, текстильной промышленности.

Внедрение результатов: различные аспекты рассматриваемых вопросов были представлены на конференциях, симпозиумах и коллоквиумах, как национальных, так и международных, опубликованы в 25 научных статьях (2 руководства, 16 статей в научных журналах, 3 статьи в научных сборниках и 4 резюме).

GUGEANU MARIANA

**VESTIMENTAȚIA LITURGICĂ A MITROPOLITULUI GAVRIIL
BĂNULESCU-BODONI ȘI NECROPOLA MĂNĂȘTIRII CĂPRIANA.
ARHEOLOGIE, CERCETARE, CONSERVARE-RESTAURARE**

SPECIALITATEA: 613.01 - ARHEOLOGIE

Rezumatul tezei de doctor în istorie

Aprobat spre tipar: 2022	Formatul hârtiei 60x84 1/16
Hârtie ofset. Tipar ofset.	Tiraj 25 ex.
Coli de tipar: 2,0	Comanda nr. ....

Denumirea și adresa instituției unde a fost tipărit rezumatul
Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, str. Alexei Mateevici 60,
Chișinău, Republica Moldova